

Waar landbouw en kunst elkaar ontmoeten

'Een detail tilt het functie

Tijdens vergaderingen met de redactie van Dynamisch Perspectief (DP) viel het ons op: bij het schrijven over BD-landbouw kom je steeds weer kunstzinnige elementen tegen. Andries, Luc en Ellen gaan met elkaar in gesprek, op zoek naar dat wat boer en kunstenaar verbindt.

Tekst: Andries Palmboom, Luc Ambagts, Ellen Winkel

*Andries: "De eerste keer dat ik in DP over 'landbouw en kunst' schreef, was zeven jaar geleden. Farmer John was in Nederland geweest ter gelegenheid van zijn aanbevelenswaardige film *The real dirt on Farmer John*. Hij verraste me met de uitspraak: 'Farms are a high level of poetry.'"*

*Ellen: "Daar was ik ook bij! Ik kende je nog niet en zat nog niet in de redactie van DP. Mij was die uitspraak over *poetry* ook opgevallen; ik gebruikte hem als slotzin voor een artikel over Farmer John in *Happinez*."*

Andries: "Normaal denk je bij landbouw aan opbrengsten, optimale teeltsystemen,

kilo's meststof, input en output, trekkers, vrachtwagens en heel hard werken voor een onzeker rendement, want de natuur is grillig. Bovendien moet je 'in de markt' met de vuist op tafel kunnen slaan. Kortom: een harde wereld. Boer zijn is een stoer beroep. Dat is mijn beeld van de dagelijkse realiteit van het boerenleven, waarin het luxe is om al te fijnzinnig te doen."

Luc: "In dat beeld hebben landbouw en kunst dus niet zoveel met elkaar op ...?"

Andries: "Dat zou je zeggen, maar er is geen landbouw zonder natuur. Dan zit je aan de andere kant van het spectrum: respect

'Het kunstenaarschap van de boer gaat over het tot stand brengen van Goede Smaak - in de dubbele betekenis'

< Bij de verbouwing van hun stal lieten Jan Dirk en Irene van de Voort een gepland stuk wand toch liever open. Het frame was er al. Zo ontstond het idee voor de 'Mondriaan-panels'. (Foto: Joke Bloksma)

denken aan een ander beeld, in een citaat van Piet van IJzendoorn: 'Het vraagt om creativiteit en vertrouwen om te voelen, te horen, te ruiken en te zien wat je bedrijf nodig heeft. (...) Een BD-boer denkt vanuit levensprocessen. Hij is een dirigent, die de tonen die in de natuur en op zijn bedrijf aanwezig zijn, harmonieus kan laten samenklinken.'

Luc: "De boerderij als een symfonie."

Andries: "Zou Piet dat in figuurlijke zin bedoelen? Toen ik een jaar geleden bij 't Leeuweriksveld was, had ik werkelijk de ervaring dat het muzikale op het bedrijf een rol speelde. Tuinder Kathinka Kamphuis was na een muziekstudie in de landbouw terecht gekomen. Ze zei: 'Landbouw zet je met beide benen op de grond; de muziek is een heel sociale kunst en helpt om speelser naar productie te kijken.' Bij binnenkomst ervoer ik daar direct al het kunstzinnige aan het pianospel van dochterlief, maar ook op andere plekken. Het was heel tastbaar in de kleurrijke mozaïeken, die ze al hadden aangebracht in hun huis-in-opbouw, terwijl ze

bij wijze van spreken nog van kampeerbordjes aten. Maar ook - minder tastbaar en toch voelbaar - kwam het terug in de bedrijfsvoering: op het land, in de bedrijfsgebouwen. Kathinka zei toen ook: 'Het is alsof je met muziek het aardse optilt.'

Ellen: "Dat is grappig. Kunstenaar Marc Mulders gebruikt diezelfde woorden (zie pag 3). Hij zegt dat de natuur in opgetilde vorm in zijn schilderijen terugkomt, dat de hand van de kunstenaar hemel en aarde samenbrengt. Gineke de Graaf beschrijft mooi hoe ze zich hierin herkent, als tuinder en preparatenmaker."

Andries: "Toen ik bij Gineke en René was, op De Groenen Hof, viel me op dat hun bestrating functioneel was, zoals bij het boerenbedrijf past, maar dat er een subtiel rond patroon in zat, waardoor het net even boven het functionele werd uitgetild. Hier was duidelijk aandacht aan besteed: een simpel maar doeltreffend kunstzinnig detail. In de Weleda-tuin was helemaal alles door esthetiek bepaald. Tuinder Jan Graafland is dan ook van oorsprong kunstenaar. Erg interessant hoe hij beschreef dat polder-boeren, die op bezoek waren, dat als benauwend ervoeren. Wanneer is er evenwicht? Dat is de vraag, die daarbij opdoemt."

Ellen: "Het is nogal een verschil of je in de

nele op'

voor haar overweldigende schoonheid en voor haar mysterieuze wijsheid, die tot ons spreekt met grote zeggingskracht. De natuur, die ons uitnodigt tot subtiele afstemming en anders genadeloos met ons zal afrekenen ... Nee, landbouw is pas compleet als die twee bij elkaar komen. Dat was zo mooi bij Farmer John. Zijn uitspraak over poëzie klonk wellicht zweverig, maar hij was tegelijk ook helemaal gek van machines en zei uit de grond van zijn hart: 'I really love steal!'

Ellen: "Dat beeld - om een boerderij te zien als een gedicht of als dichtkunst - doet me

kleine Weleda-tuinderij alles met de hand doet of dat je in de polder met grote trekkers op grote akkers werkt ..."

Luc: "Op die grote akkers kun je je trouwens ook met hele kleine details bezighouden. Zo vroeg akkerbouwer Kees Steendijk zich af of een tarweplant sneller kiemt als de 'bil-letjes' van de korrel naar boven liggen of naar beneden. Om een plant te begrijpen, moet je er helemaal in kruipen. Hij deed dat door eindeloos veel waarnemen, tekenen en schilderen en won er vorig jaar de Ekoland Innovatieprijs mee. Hij teelt nu tarwe met 40 in plaats van 200 kg zaaizaad per ha en oogst 8 tot 9 ton. Door het graan net als groente heel precies en ruim te zaaien stoelt elke plant flink uit tot wel 64 stengels uit één korrel. Daarin herkent hij de wezenlijke potentie van de tarweplant. De door hem ontwikkelde manier van telen is tegelijker-

tijd innovatief én precies passend bij wat de plant is. Vanuit zijn begrip van de tarweplant brengt hij die op een nieuwe manier tot verschijning."

Andries: "Hij gaat daarmee dwars tegen de gewone praktijk en alle wetenschappelijke adviezen in, hij volgt zijn waarneming en intuïtie. Controversieel. Een kwaliteit die ook kunstenaars niet vreemd is."

Ellen: "Hoe je waarneemt, daar ben je je vaak helemaal niet van bewust. Dat heb ik bijvoorbeeld ervaren tijdens een oefening bij een seminar met Dorian Schmidt (expert in het waarnemen van vormkrachten). Eerst moest je in gedachten een appel bekijken, alsof je die door de telefoon aan iemand beschreef die nog nooit een appel had gezien en er toch een tekening van moest maken. Nadat we dat hadden gedaan kregen we een nieuwe opdracht: bekijk de appel in ge-

'Boer en kunstenaar weten allebei maar al te goed wat scheppen is'

dachten met een kunstzinnige blik. Hoezo is dat anders, dacht ik eerst. Maar het verschild bleek groot. Bij de eerste opdracht keek ik met scherpe blik naar alle onderdelen (vorm, kleur, formaat, steeltje, kroontje). Bij de tweede opdracht kreeg ik de neiging om te staren, ik vroeg me af wat de appel me te vertellen had en wat ik voelde bij de appel in zijn geheel. Ik zocht als het ware toenadering, terwijl ik eerst alleen afstandelijk naar de buitenkant had bekeken. Ook verscheen de appelboom in mijn gedachten en de pitten in de appel waar een nieuwe boom uit kon groeien. Wat verrijkend om op deze verschillende manieren te kijken! Bekijk je een boerderij met beschrijvende blik, dan zie je de onderdelen; de akkers, de gewassen, de aantallen dieren en hectares. Kijk je met een kunstzinnige blik, dan zie je de dynamiek erachter, de bedrijfsindividualiteit."

Luc: "De wetenschapper gaat uit van de realiteit en zoekt een weg naar het begrip daarvan. De kunstenaar maakt een beeld van iets dat er nog niet is. Een kunstwerk is een fysieke realisatie van een idee. Daarin is wetenschap het tegengestelde van kunst. Als intuïtief werkend mens stel je aan de ene kant de vraag: klopt het wat ik gedaan heb? Is het juist in de zin van de theorie en het

Farmer John is boer en kunstenaar.

De film 'The real dirt' vertelt zijn bewogen levensverhaal.

vakmanschap zoals we dat nu kennen? Dat is de 'wetenschappelijke' kant. Daarnaast stel je de vraag: in hoeverre klopt wat ik gedaan heb met wat zich hier aan het ontwikkelen is? Is wat ik gedaan heb een uitdrukking van wat als wezen in dit dier, of in mijn bedrijf leeft? Als je daar ja tegen zegt, dan ben je een kunstenaar."

Andries: "Het kunstenaarschap van de boer gaat voor mij over het tot stand brengen van Goede Smaak. Let op de dubbele betekenis: culinair en esthetisch! Daar hoort voor mij ook het ethisch-sociale aspect bij: 'wellevendheid', die bijvoorbeeld zichtbaar wordt in eerlijke handel. 'Dat alles klopt', zo verwoordde Rudi Gerding van De Groene Winkel in Zeist het, toen ik hem vroeg naar wat zijn kwaliteitcriterium is om vol overtuiging met een teler in zee te gaan. Eigenlijk komt het er op aan om alle 'lagen' tot hun recht te laten komen: teelttechnisch, levenskrachten, voedingswaarde, sociaal, economisch en de culinaire zeggingskracht, tot aan die diepere laag, die zo moeilijk tastbaar te maken is. Ieder van deze 'lagen' heeft zijn eigen 'verhaallijn'; samen vormt de boer ze tot roman. Om in de metafoor te blijven: een goed verhaal is voedsel voor de geest - uitdagend en met zeggingskracht, zo je wilt met drama en tragiek, of anders: scherpzinnig en inspirerende vergezichten openend. In ieder geval niet hapklaar, zoetsappig, of zouteloos ... Kunst zit voor mij in de landbouw, is inclusief. Kunst haal je er dus niet bij, als een toegevoegd vernislaagje. Het zit al in de kern van het werk. Boer en kunstenaar weten allebei maar al te goed wat scheppen is." 🐾

'Een rechte lijn is goddeloos'

Jos Jeuken van BD-boerderij Gaos in Swifterbant is net bij de expositie over Hunderwasser geweest in het Cobramuseum, als hij over de akker loopt waar ze willen gaan 'Toekomst Zaaïen'. Jos moet denken aan de uitspraak van Hunderwasser, 'een rechte lijn is goddeloos', en dan krijgt hij een idee: 'Wat zou het leuk zijn om een keer in kromme lijnen te zaaïen! Als hij de lijnen tekent, ontstaat een mooi patroon. De honderd zaaïers volgen de gebogen voren die elkaar kruisen. Twee weken later maakt Jos' vrouw Ellen Krul deze foto en schrijft erbij: 'Kijk eens hoe mooi de spelt opkomt. Fantastisch toch!'